ভূগোলৰ প্ৰধান শাখা আৰু উপ-শাখাসমূহ

(Branches of Geography)

ভূগোলক সাধাৰণতে তিনিটা প্ৰধান শাখাত ভাগ কৰা হয়—

1. মানৱ ভূগোল (Human Geography)
2. প্ৰাকৃতিক ভূগোল (Physical Geography)
3. আঞ্চলিক ভূগোল (Regional Geography)

১. মানৱ ভূগোল (Human Geography)

মানৱ ভূগোলৰ অন্তৰ্গত উপ-শাখাসমূহ হ'ল—

1. নগৰীয়া ভূগোল (Urban Geography): নগৰীয়া অঞ্চলৰ অৱস্থান, গঠন, বিকাশ আৰু কাৰ্যকলাপৰ অধ্যয়ন।
2. স্বাস্থ্য বা চিকিৎসা ভূগোল (Medical Geography): ৰোগৰ বিতৰণ, স্বাস্থ্যসেৱা আৰু পৰিৱেশৰ সৈতে মানুহৰ স্বাস্থ্যৰ সম্পৰ্কৰ অধ্যয়ন।
3. সামৰিক ভূগোল (Military Geography): সামৰিক কাৰ্যকলাপ, যুদ্ধ আৰু প্ৰতিৰক্ষাৰ সৈতে জড়িত ভৌগোলিক দিশসমূহৰ অধ্যয়ন।
4. ৰাজনৈতিক ভূগোল (Political Geography): ৰাষ্ট্ৰ, সীমা, ৰাজনৈতিক অঞ্চল আৰু ৰাজনৈতিক কাৰ্যকলাপৰ ভৌগোলিক অধ্যয়ন।
5. অৰ্থনৈতিক ভূগোল (Economic Geography): কৃষি, উদ্যোগ, বাণিজ্য, পৰিবহণ আৰু অন্যান্য অৰ্থনৈতিক কাৰ্যকলাপৰ স্থানিক বিতৰণৰ অধ্যয়ন।
6. জনসংখ্যা ভূগোল (Population Geography): জনসংখ্যাৰ বিতৰণ, ঘনত্ব, গঠন, বৃদ্ধি আৰু প্ৰব্ৰজনৰ অধ্যয়ন।
7. ধৰ্মৰ ভূগোল (Geography of Religions): বিভিন্ন ধৰ্মৰ উৎপত্তি, বিস্তাৰ আৰু ভৌগোলিক বিতৰণৰ অধ্যয়ন।
8. পৰিবহণ ভূগোল (Transportation Geography): পথ, ৰে'ল, জলপথ আৰু আকাশী পৰিবহণ ব্যৱস্থাৰ বিতৰণ আৰু বিকাশৰ অধ্যয়ন।
9. কৃষি আৰু গ্ৰাম্য ভূগোল (Agricultural and Rural Geography): কৃষিকাৰ্য, কৃষি উৎপাদন, গ্ৰাম্য অৰ্থনীতি আৰু গ্ৰাম্য বসতিৰ অধ্যয়ন।
10. বিনোদন, পৰ্যটন আৰু ক্ৰীড়া ভূগোল (Recreation, Tourism and Sport Geography): বিনোদন, পৰ্যটন আৰু ক্ৰীড়া কাৰ্যকলাপৰ স্থানিক বিতৰণ আৰু বিকাশৰ অধ্যয়ন।

২. প্ৰাকৃতিক ভূগোল (Physical Geography)

প্ৰাকৃতিক ভূগোলৰ অন্তৰ্গত উপ-শাখাসমূহ হ'ল—

1. জলবায়ু ভূগোল (Climatology): পৃথিৱীৰ বিভিন্ন অঞ্চলৰ জলবায়ু, ইয়াৰ বৈশিষ্ট্য আৰু পৰিৱৰ্তনৰ অধ্যয়ন।
2. শুষ্ক অঞ্চলৰ ভূগোল (Geography of Arid Regions): মৰুভূমি আৰু অৰ্ধ-শুষ্ক অঞ্চলৰ প্ৰাকৃতিক পৰিৱেশ, জলবায়ু আৰু ভূমিৰূপৰ অধ্যয়ন।
3. জীৱভূগোল (Biogeography): পৃথিৱীৰ বিভিন্ন অঞ্চলত উদ্ভিদ আৰু প্ৰাণীৰ বিতৰণ আৰু ইয়াক প্ৰভাৱিত কৰা কাৰকসমূহৰ অধ্যয়ন।
4. বৈশ্বিক পৰিৱৰ্তনৰ ভূগোল (Geography of Global Change): পৃথিৱীৰ পৰিৱেশ, জলবায়ু আৰু প্ৰাকৃতিক ব্যৱস্থাত সংঘটিত হোৱা বৈশ্বিক পৰিৱৰ্তনৰ অধ্যয়ন।
5. ভূ-আকৃতিবিজ্ঞান (Geomorphology): পৃথিৱীৰ বিভিন্ন ভূমিৰূপ, যেনে—পৰ্বত, মালভূমি, সমভূমি, উপত্যকা আদিৰ উৎপত্তি, বিকাশ আৰু পৰিৱৰ্তনৰ অধ্যয়ন।
6. জলসম্পদৰ ভূগোল (Geography of Water Resources): নদী, হ্ৰদ, ভূগৰ্ভস্থ পানী আৰু অন্যান্য জলসম্পদৰ বিতৰণ, ব্যৱহাৰ আৰু সংৰক্ষণৰ অধ্যয়ন।
7. প্ৰাকৃতিক দুৰ্যোগৰ ভূগোল (Hazards Geography): বানপানী, ভূমিকম্প, ঘূৰ্ণীবতাহ, ভূমিস্খলন আদি প্ৰাকৃতিক বিপদৰ বিতৰণ, কাৰণ আৰু প্ৰভাৱৰ অধ্যয়ন।
8. পৰ্বত ভূগোল (Mountain Geography): পৰ্বতীয় অঞ্চলৰ ভূমিৰূপ, জলবায়ু, উদ্ভিদ, জনবসতি আৰু অৰ্থনৈতিক কাৰ্যকলাপৰ অধ্যয়ন।
9. হিমমণ্ডলৰ ভূগোল (Cryosphere Geography): পৃথিৱীৰ বৰফ আৰু হিমেৰে আবৃত অঞ্চল, হিমবাহ, মেৰু অঞ্চল আৰু বৰফৰ বিস্তাৰৰ অধ্যয়ন।
10. উপকূলীয় আৰু সামুদ্ৰিক ভূগোল (Coastal and Marine Geography): উপকূলীয় অঞ্চল, সাগৰ-মহাসাগৰ, উপকূলীয় ভূমিৰূপ আৰু সামুদ্ৰিক পৰিৱেশৰ অধ্যয়ন।
11. মৃত্তিকা ভূগোল (Soil Geography): পৃথিৱীৰ বিভিন্ন অঞ্চলত মৃত্তিকাৰ বিতৰণ, প্ৰকাৰ, বৈশিষ্ট্য আৰু গঠনৰ কাৰকসমূহৰ অধ্যয়ন।

৩. আঞ্চলিক ভূগোল (Regional Geography)

আঞ্চলিক ভূগোলৰ সৈতে জড়িত অধ্যয়নৰ ক্ষেত্ৰ আৰু প্ৰযুক্তিসমূহ হ'ল—

1. মানচিত্ৰবিদ্যা (Cartography): মানচিত্ৰ প্ৰস্তুত কৰা আৰু মানচিত্ৰৰ জৰিয়তে ভৌগোলিক তথ্য উপস্থাপন কৰাৰ কলা আৰু বিজ্ঞান।
2. দূৰ সংবেদন (Remote Sensing): উপগ্ৰহ বা বিমানৰ পৰা আহৰণ কৰা তথ্যৰ সহায়ত পৃথিৱীৰ উপৰিভাগৰ বিভিন্ন বৈশিষ্ট্য আৰু পৰিৱৰ্তনৰ অধ্যয়ন।
3. প্ৰয়োগিক ভূগোল (Applied Geography): বাস্তৱ জীৱনৰ বিভিন্ন সমস্যা সমাধান আৰু পৰিকল্পনা প্ৰস্তুত কৰাত ভৌগোলিক জ্ঞানৰ প্ৰয়োগ।
4. ঐতিহাসিক ভূগোল (Historical Geography): অতীতৰ বিভিন্ন সময়ত কোনো অঞ্চলৰ ভৌগোলিক পৰিৱেশ আৰু মানৱ কাৰ্যকলাপৰ পৰিৱৰ্তনৰ অধ্যয়ন।
5. পৰিমাণগত পদ্ধতি (Quantitative Methods): গাণিতিক আৰু পৰিসংখ্যাগত পদ্ধতিৰ সহায়ত ভৌগোলিক তথ্য বিশ্লেষণ কৰা পদ্ধতি।
6. ভূগোলৰ ইতিহাস (History of Geography): ভূগোল বিষয়ৰ উৎপত্তি, বিকাশ, চিন্তাধাৰা আৰু বিভিন্ন ভূগোলবিদৰ অৱদানৰ অধ্যয়ন।
7. ভূগোল শিক্ষা (Geographic Education): ভূগোল বিষয়ৰ শিক্ষণ, শিক্ষণ-পদ্ধতি আৰু শিক্ষাৰ বিকাশৰ অধ্যয়ন।
8. ভৌগোলিক তথ্য ব্যৱস্থা (Geographic Information Systems—GIS): ভৌগোলিক তথ্য সংগ্ৰহ, সংৰক্ষণ, বিশ্লেষণ আৰু মানচিত্ৰৰ ৰূপত উপস্থাপন কৰা কম্পিউটাৰভিত্তিক ব্যৱস্থা।